

Труднощі юридичного перекладу англomовних термінів-полісемантів українською мовою (на прикладі термінів "law", "body", "case", "regulation", "public" та "power")

Загороднюк Анастасія Сергіївна, аспірант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Received October 25, 2013; Accepted November 28, 2013

Анотація. У статті простежується специфіка юридичних текстів ЄС, зокрема структурно-семантичні особливості правничої термінології. Розглянуто принципи та прийоми перекладу з англійської мови на українську таких термінів-полісемантів, як "law", "body", "case", "regulation", "public", "power".

Ключові слова: правничі термінологія, переклад юридичних термінів, термінотворення, термін-словосполучення.

Українська держава вступає на принципово новий етап свого розвитку. Він характеризується зосередженням усіх зусиль на системному реформуванні держави та державного управління. Невід’ємними реаліями політичного життя сьогодні стали євроінтеграційні кроки України. За визначенням моніторингу стану демократії та євроінтеграційних рухів в Україні найбільш важливим аспектом європейської політики назвали адаптацію українського законодавства до вимог ЄС (58%) [7]. Процес є багатомістким, оскільки його реалізація включає обмін експертами, професійну підготовку, допомогу в здійсненні перекладу Європейського законодавства у відповідних секторах. Це стало своєрідним викликом як для осіб, що укладають юридичні документи, так і для тих, хто відповідає за імплементацію їх пристосування до загально визначених європейських канонів. Основну роль у цьому процесі відіграє розуміння змісту повідомлень, текстів, послань, дипломатичних нот і заяв. Ключем до сприйняття й усвідомлення змістовних блоків є адекватна передача суті тексту-оригіналу на мову-переклад. Останнім часом в науці відводиться окрема ніша для дослідження специфіки правничої мови, з урахуванням сучасного політичного контексту. Спеціалісти намагаються віднайти способи та засоби відтворення тексту-оригіналу у тексті-перекладі, які зробили б процес перекладу простим, а сам переклад якісним.

Аналіз досліджень і публікацій щодо вивчення специфіки наукового перекладу свідчить про те, що це питання було об’єктом науково-теоретичного аналізу таких вчених, як Я.І. Рецкер, А.У. Федоров, М. Мостовий, Н.Г. Валєєва, К. Райс, Е. Ніда, Ф. Говерз, А. Іс-кос. Зокрема розглядом галузевої термінології, її характеристик та особливостей перекладу займалися І. Плотницька, В. Трошинський, В. Миркін, С. Вла-

сенко, Т. Кияк, О. Кілієвич, Б. Кравченко, І. Дзюб, А. Олійник та інші.

Вагомий внесок у розвиток дослідження будови та семантики юридичної термінології, основних методів, прийомів та способів її передачі зробили такі вчені, як С.В. Власенко, Т.А. Казакова, К.Г. Давідов, Д. Меллінкофф, Карабан В.І. та інші.

Однак, до **невирішених раніше частин загальної проблеми** слід віднести гостру необхідність в ґрунтовному аналізі специфіки англomовних юридичних термінів-полісемантів мови ЄС, що мають особливість змінювати значення залежно від контексту їх вживання; визначенні і практичному застосуванні основних принципів та прийомів для їх перенесення на українську мову.

Метою дослідження є з’ясування особливостей юридичної мови та її термінологічного апарату, визначення специфіки та шляхів перекладу термінів-полісемантів "law", "body", "case", "regulation", "public", "power", оскільки дані терміни є засадничими та малодослідженими з точки зору юридичного перекладу.

Відомо, що мова права є мовою офіційного документа, який виражає волю суспільства, має державно-владний характер і чітко визначену офіційну форму [2]. Тому особливого значення при перекладі подібних текстів набуває відповідність смислового наповнення слів. Насичені вузькоспеціальною термінологією, юридичні тексти потребують від перекладача не лише високого рівня кваліфікації у знанні граматики і лексики мови, але й обізнаності у галузі юриспруденції. При передачі юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміна з правовим контекстом, що допомагає розкрити його значення.

Юридичний термін можемо визначити як слово (чи словосполучення), що використовується в законодавстві, є узагальненим найменуванням юридичного поняття, має чіткий зміст і вирізняється семантичною однозначністю та функціональною стійкістю. Дані терміни поділяються на три різновиди:

1. юридичні терміни, які вживаються в повсякденному розумінні (зрозумілі усім); до цієї групи належать, наприклад, терміни *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation*.

2. спеціальні юридичні терміни з особливим правовим змістом (зрозумілі лише фахівцям в області права), наприклад: *необхідна оборона, задоволення позову; coerced acquiescence, to retaliate accusation*.

3. спеціально-технічні терміни відбивають область спеціальних знань - техніки, економіки, медицини і т.д. (ці терміни повинні бути зрозумілі юристові, що є ще і фахівцем в іншій області) наприклад: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free* [10].

У процесі перекладу терміна визначають 2 етапи:

1) З'ясування значення терміна у контексті;

2) Відтворення його значення засобами рідної мови [6, 257].

При перекладі юридичної термінології, одним з основних являється **принцип** “збереження і єдності форми та змісту” і принцип “контекстності”. Метою першого принципу являється точна передача форми понять та їх основного значення (змісту). Другий принцип передбачає збереження змісту, але переклад терміну безпосередньо залежить від контексту. Тобто, використовуючи обидва шляхи при відтворенні термінології, зберігається основний смисл слів, але їх переклад при цьому варіюється в залежності від контексту.

Зasadничим в юридичній сфері є термін **“law”**, який перекладається як “законодавство”, “закон”, “право” тощо. В англійській мові є два терміни: *право - Law і закони - The Law* [8, 40]. Тож як досягти еквівалентності у передаванні даного поняття? Згідно з вищезгаданими принципами, при перекладі потрібно передати форму та зміст, але пам'ятати, що, залежно від контексту, переклад терміна буде змінюватися. Далі наведемо приклади.

(1) *On the other hand - only 16% of Ukrainian yes answer to the question whether in Ukraine, law and order...[15]*. Що характерно, в Росії всі ці показники помітно вищі, а Узбекистан з його напівавторитарним політичним режимом взагалі демонструє найвищі показники впевненості своїх громадян в цінності демократії та наявності в країні демократичних свобод.

Переклад: *З іншого боку – лише 16% українців стверджувально відповідають на питання, чи є в Україні закон і порядок...[15]*.

(2) *The main forms of EU law are directives and regulations* [13, 7].

Переклад: *Основними формами законодавства ЄС є директиви та регуляції* [11, 7].

Бачимо, що в першому випадку, враховуючи загальний зміст тексту, термін “law” перекладено як «закон», в останньому – як “законодавство”.

Термін **“body”**, залежно від контексту, в правовій галузі може мати кілька українських відповідників: “особа”, “установа” (“орган”), “об’єкт”, “тіло”.

(1) *...the State Property Fund of Ukraine with the participation of National Deputies of Ukraine, deputies of local councils, representatives of government bodies whose scope of powers covers the relevant media shall have* [17].

Переклад: *...доручити Фонду державного майна України за участю народних депутатів України, депутатів місцевих рад, представників органів державної влади, до сфери управління яких належать відповідні засоби масової інформації* [3].

(2) *As a body, they decide on public order, tax rates and the budget* [9, 155].

Переклад: *Як орган збори вирішують питання встановлення громадського порядку, оподаткування та бюджету* [9, 272].

Широковживаним та досить багатозначним є поняття **“case”**. Термін має такі значення як: “ситуація”, “випадок”, “обставина”, “аргумент” тощо.

(1) *Carries out other functions related to the management of state property objects in the military-industrial complex in cases provided for by the statement* [18].

Переклад: *Виконує інші функції з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі у випадках, передбачених положенням* [5].

(2) *Cases are submitted to the registry and a specific judge and advocate-general are assigned to each case* [13, 26].

Переклад: *Справи подаються на реєстрацію, і за кожною справою закріплюються конкретний суддя та генеральний адвокат* [11, 28].

Багатозначним вважається термін **“regulation”**, який може мати різні контекстуальні еквіваленти. В юридичній сфері термін перекладається як: “правило”, “розпорядження”, “норматив” тощо.

(1) *...is a complex of measures aimed to ensuring adherence to the requirements of the legislation in the sphere of city planning activity, state construction norms, standards and regulations* [19].

Переклад: *...сукупність заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил* [4].

(2) *Regulation involves certain actions by government exercising its authoritative ability to allocate values* [14, 5].

Переклад: *Регулювання пов'язане з певними діями уряду, який реалізує авторитарну можливість розміщувати цінності* [1, 126].

(3) *The three broad purposes of regulation – policing, promoting and planning – are interdependent... [12, 100-101].*

Переклад: *Три широкі цілі регулювання – контроль, заохочення і планування – взаємозв'язані... [12, 100-101].*

Важливим **прийомом** перекладу термінів, а зокрема і юридичних, є переклад за допомогою “лексичного відповідника”. І якщо умовою влучного перекладу шляхом вищезгаданих принципів виступав більшою мірою контекст, то даний прийом передбачає аналіз та передачу термінів та термінів-

словосполучень, які незалежно від контексту мають чіткий відповідник в цільовій мові.

В юридичній сфері поняття **“public”** в поєднанні зі словом **“hearing”** утворює сталий термін-словосполучення – **“публічне (або громадське) слухання”**.

(1) *Judgments of the Court are decided by a majority and pronounced at a public hearing* [13, 28].

Переклад: Рішення Суду приймаються більшістю голосів і оголошуються на публічних слуханнях [11, 28].

Слово **“power”** теж може набувати своєрідного забарвлення.

(1) *The pardoning power has come to embrace the power to shorten prison terms and reduce fines* [16].

Переклад: Зміст права на надання помилування було розширено і зараз до повноважень Президента входить скорочення термінів ув'язнення та зменшення суми штрафів [Переклад наш, А.С. Загороднюк].

(2) *In other words, each member state has the power of veto in these areas* [13, 20].

Переклад: Тобто всі країни-члени мають право вето при вирішенні цих питань [11, 19].

Висновки. Через специфічність юридичної термінології перед перекладачем постає ряд питань. Серед них основні складнощі викликає адекватна передача іншомовних правових реалій та розуміння перекладачем не лише мовленнєвого, а й культурного аспекту.

ЛІТЕРАТУРА

(REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Браун Пол. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. Л. Тарахан, М. Зарицька, Р. Ткачук, Л. Малець.- К.: Основи, 2000.- 243 с.
Brawn Paul. Posibnyk z analizu derzhavnoi polityky / Per. z angl. L. Tarahan, M. Zarytska, R. Tkachuk, L. Malets.- K.: Osnovy, 2000.- 243 s. [A manager's guide to the state policy].
2. Дорда С. В. Складності перекладу юридичної термінології, за станом на 24 грудня 2012 р. [Е-ресурс] // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки.- 2011.- №6.- С. 39-43.- Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf.
3. Дорда С. Складності перекладу юридичної термінології, за станом на 24 грудня 2012 р. [Е-ресурс] // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки.- 2011.- №6.- С. 39-43.- Access mode: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf [Complexity of juridical terminology during translation, December 24 2012].
3. Закон України про мораторій на відчуження від редакцій державних та комунальних засобів масової інформації приміщень та майна від 15.01.2009 № 883-VI, за станом на 30 березня 2013 р./ Верховна Рада України [Е-ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/883-17>.
Zakon Ukrainy pro moratorii na vidchuzhenia vid redakci derzhavnuh ta komunalnyh zasobiv masovoi informacii prumishchen ta maina vid 15.01.2009 № 883-VI, za stanom na 30 bereznya 2013 r./ Verkhovna Rada Ukrainy [E-source] / Access mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/883-17> [The Law of Ukraine on the Ban on the Alienation of Premises and Property of Editorial Offices of State-Owned and Communal Media, Law from 15.01.2009 № 883-VI, March 30, 2013].
4. Закон України про регулювання містобудівної діяльності від 17.02.2011 N 3038-VI, за станом на 30 травня 2011 р./ Верховна Рада України [Е-ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.

Важливу роль відіграють принципи та прийоми перекладу термінів юридичної сфери, оскільки вони є логічними схемами граматично, лексично та семантично правильного перекладу. Зокрема автором було продемонстровано переклад термінів за допомогою принципів «збереження і єдності форми та змісту» та «контекстності» і прийому «лексичного відповідника». Було практично доведено, що правничі термінологія являється особливою системою, велика кількість понять якої в українській мові перекладу мають чисельні відповідники (**“law”** – “законодавство”, “закон”, “право”; **“case”** – “ситуація”, “випадок”, “обставина”, “аргумент”; **“power”** – “повноваження”, “сила”, “право”; **“public”** – “публічний”, “громадський”; **“body”** – “особа”, “установа” (“орган”), “організація”; **“regulation”** – “правило”, “розпорядження”, “норматив”); можуть набувати різного значення в залежності і від загального змісту, і від конкретних обставин їх вживання. Тож при їх відтворенні рідною мовою важлива роль відводиться контексту, але зі збереженням ядерного значення терміна. Варто також пам'ятати, що часом загальний зміст відходить на другий план, якщо справа стосується усталених термінів-словосполучень (напр., **“public hearing”**, **“pardoning power”**, **“the power of veto”**), які незалежно від контексту мають одні й ті самі регулярні словникові відповідники (“публічне / громадське слухання”, “права на надання помилування”, “право вето”).

5. Закон України про управління об'єктами державної власності від 21.09.2006 № 185-V, за станом на 15 груд. 2012 р./ Верховна Рада України [Е-ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/185-16>.
Zakon Ukrainy pro upravlinya obyektamy derzhavnoi vlasnosti vid 21.09.2006 № 185-V, za stanom na 15 grudnya 2012 r./ Verkhovna Rada Ukrainy [E-source] / Access mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/185-16> [The Law of Ukraine on Managing Objects That Are in State Ownership, Law from 21.09.2006 № 185-V, December 15, 2012].
6. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: [посібник для студентів перекладацьких факультетів] / Коваленко А.Я. – К.: Інкос, 2002. – 320 с.
Kovalenko A. Zagalni kurs naukovo-tehnichnogo perekladu: [posibnyk dlia studentiv perekladatskyh fakultetiv] / Kovalenko A. – K.: Inkos, 2002. – 320 s. [Kovalenko A. General course of scientific and technical translation: [textbook for the students of translation faculties].
7. «Перспективи євроінтеграції України» – дослідження: матеріали прес-конференції, за станом на 17 лютого 2013 р./ [Е-ресурс] / Режим доступу: http://institute.gorshenin.ua/news/727_perspektivi_ievrointegratsii.html.
“Perspektivu yevrointegratsii Ukrainy” – doslidzhenya: materialy pres-konferencii bereznya, za stanom na 17 lyutogo 2013 r. / [E-source] / Access mode: http://institute.gorshenin.ua/news/727_perspektivi_ievrointegratsii.html [“Prospectives of the Eurointegration of Ukraine” – the research: materials of the press-conference, February 17 2013]
8. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління: матеріали методолог. семінару у форматі відео-конференції,

31 берез. 2010 р./ за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, Ю.П. Сурміна, В.П. Трошинського; передмова Ю.В. Ковбасюка.- К.: НАДУ, 2010. - 96 с.

Ponyatiino-kategoriálny aparat publicznego upravlynya: materialy metodologichnogo seminaru u formati video-konferencii, 31 berez. 2010 r./ za zag. red. Yu Kovbasyuka, Yu. Surmina, V. Troshchynskogo; peredmova Yu. Kovbasyuka.- K.: NADU, 2010.- 96 s. [Notional and categorial apparatus of public administration: materials of the methodological seminar in video-conference format, March 31 2010].

9. Черноватий Л.М., Карабан В.І. Переклад англомовної громадсько-політичної літератури. Система державного управління США./ За редакцією Л.М. Черноватого і В.І. Карабана. Навчальний посібник.- Вінниця: Нова Книга, 2006.- 400 с.

Chernovatyi L, Karaban V. Pereklad anglo-movnoi gromadsko-politichnoi literatury. Systema derzhavnogo upravlynya SSHA./ Za redakciyeyu L. Chernovatogo i V. Karabana. Navchalnyi pisibnyk.- Vinnytsya: Nova Knyga, 2006.- 400 s. [Chernovatyi L, Karaban V. Translation of English public and political literature. The system of Public Administration of the USA].

10 Язык закона / Под ред. А.С. Пиголкина. – М.: Юрид. Литра, 1990.- 200 с.

Yazyk zakona / Pod red. A. Pigolkina.- M.: Yurid. literatura, 1990.- 200 s. [Language of the Law].

11. Як працює Європейський Союз. Довідник інституцій ЄС.- К.: ТОВ “FGL Energy”, 2011.- 48с.

Yak pratsyuye Yevropeisky soyuz. Dovidnyk instytuttsii YeS.- K.: TOV “FGL Energy”, 2011.- 48s. [How the European Union works. Your guide to the EU institutions].

12. English-Ukrainian lexicon of terms and concepts in public administration / Compiled and selected by Glen and oth.- Анг-

ло-український словник термінів і понять з державного управління / Уклали Г. Райт, та ін.; Пер. В. Івашко.- К.: Основи, 1996.- 128 с.

13. How the European Union works. Your guide to the EU institutions.- Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007.- 49 p.

14. M. Paul Brown. A manager’s guide to policy formulation & analysis.- Canada, 2000 (у рукописі).

15. Report of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) and World Economic Forum (WEF) (Competitiveness Report 2010/2011), December 23, 2011/ Ukrainian European Perspective [E-source] / Access mode: http://translate.googleusercontent.com/translate_c?client=tmpg&hl=en&langpair=uk%7Cen&rurl=translate.google.com&u=http://www.u-e-p.eu/analytics/2011/december/ukrana-v-cifrah-br.html&usg=ALkJrhg_w3AKH5SaAxiEEGL1_F4uU-7gJA.

16. The Executive Branch: Powers of the Presidency, United States Government [E-source] / Access mode: <http://countrystudies.us/united-states/government-7.htm>.

17. The Law of Ukraine on the Ban on the Alienation of Premises and Property of Editorial Offices of State-Owned and Communal Media, Law from 15.01.2009 № 883-VI, March 30, 2013 / Verkhovna Rada of Ukraine [E-source] / Access mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/annot/883-17>.

18. The Law of Ukraine on Managing Objects That Are in State Ownership, Law from 21.09.2006 № 185-V, December 15, 2012 / Verkhovna Rada of Ukraine [Electronic resource] / Mode of Access: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/annot/185-16>.

19. The Law of Ukraine on Regulation of City Planning Activity Verkhovna Rada of Ukraine, Law from 17.02.2011 № 3038-VI, May 30, 2011/ Verkhovna Rada of Ukraine [E-source] / Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/3038-17>.

Zagorodniuk A. Difficulties of juridical translation of English polycemantic terms into Ukrainian (at the example of the notions: “law”, “body”, “case”, “regulation”, “public”, “power”)

Abstract. The article traces the specifics of juridical texts of EU, in particular structural and semantic peculiarities of legal terminology. Principles and ways of translation of the polycemantic terms “law”, “body”, “case”, “regulation”, “public”, “power” from English into Ukrainian were viewed.

Keywords: *juridical terminology, translation of legal terms, creation of terms, terminological phrases.*

Загороднюк А.С. Трудности юридического перевода англоязычных терминов-полисемантов на украинський язык (на примере терминов "law", "body", "case", "regulation", "public" та "power")

Аннотация. В статье прослеживается специфика юридических текстов ЕС, в частности структурно-семантические особенности юридической терминологии. Рассматриваются принципы и приемы перевода с английского языка на украинский следующих терминов-полисемантов: “law”, “body”, “case”, “regulation”, “public”, “power”.

Ключевые слова: *юридическая терминология, перевод юридических терминов, терминообразование, термин-словосочетание.*